

Øystein Ellefsen Sjøli

Vetesystemet i middelalderen

Var vetesystemet Norges viktigste varslingsmetode i middelalderen?

Fordypningsoppgave i Lektorutdanning i historie
Veileder: Randi Bjørshol Wærdahl
Mai 2022

Øystein Ellefsen Sjøli

Vetesystemet i middelalderen

Var vetesystemet Norges viktigste varslingsmetode i middelalderen?

Fordypningsoppgave i Lektorutdanning i historie
Veileder: Randi Bjørshol Wærdahl
Mai 2022

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for historiske og klassiske studier



Kunnskap for en bedre verden

Innholdsfortegnelse

INNLEDNING.....	2
TEMA OG PROBLEMSTILLING.....	2
TIDLIGERE FORSKNING OM VETESYSTEMET	4
KILDER OG METODE	6
VETESYSTEMETS OPPRINNELSE I NORGE	8
VETESYSTEMET I ANDRE OMRÅDER	11
VETENES ROLLE I LEIDANGEN	12
PLASSERING OG ORGANISERING	14
TRØNDERSKE VETER	15
HVEM VARSLET VETENE OM?	16
MULIGE UTFORDRINGER VED VETESYSTEMET	18
FANTES DET NOE ANNET SAMTIDIG VARSLINGSSYSTEM?	22
KONKLUSJON.....	24
LITTERATURLISTE	27

Innledning

Tema og problemstilling

Vetevarsling, og da ment som varsling gjennom tenning av varder, er kanskje noe de fleste knytter til Ringenes herre, eller annen middelalderlignende populærlitteratur. Men som i Ringenes herre, hvor vardene tennes for å varsle allierte og fremkalle en mobilisering for forsvar, var dette noe som var organisert og en del av forsvarsverket Norge i middelalderen. Bruk av bål som varsling finnes også i Torbjørn Færøvik sitt verk *Marco Polo: Reisen til verdens ende*, hvor dette beskrives som en varslingsmetode mellom toppene på den kinesiske mur.¹ Grunnen til at dette ble det temaet jeg valgte, er at jeg lenge har hatt en interesse for organisering av forsvarsverket i middelalderen i Norge, hvor veter har blitt noe jeg har bitt meg merke i. Samtidig er Våttakammen i Bymarka i Trondheim en nær nabo, og derav flittig besøkt, hvor en kan påstå at det også ligger en geografisk påvirkning bak. Vetesystemet er noe som tidligere bare er undersøkt i korte trekk, som forklarende for utvalgte kamper eller metoder. Derav ble det ennå mer spennende å gjøre et dypdykk i temaet. Gjennom denne oppgaven ønsker jeg å utvide forståelsen av vetesystemets påvirkning på både organiseringen av forsvar, men også hvordan det påvirket lokalbefolkningen. Hvordan systemet ble organisert, hvem som måtte mobilisere til krig og hvilke utfordringer som kunne påvirke systemet er noen av spørsmålene jeg finner svært interessante. Ved å undersøke ulike deler av vetesystemet, ønsker jeg i denne oppgaven å belyse viktigheten av vetesystemet for det norske forsvaret i middelalderen.

Selve ordet vete stammer fra verbet å vite, hvilket er forklarende for den funksjonen systemet hadde; å varsle allierte og innbyggere om innkommende fiender. Derav er også plasseringene av disse sentrale for å kunne oppfylle sin funksjon, hvor de i dag er å finne i store deler av landet. Blant annet er Vettakollen i Oslo og Våttakammen i Trondheim eksempler på steder som har fått navnet sitt fra dette varslingsystemet. Plassering er noe jeg vil komme nærmere inn på senere, men det er allerede her verdt å merke seg hvordan det finnes dialektiske variasjoner på stedsnavnene, herav Våttakammen som stammer fra det trønderske ordet våttå, med betydningen å vite.² Angående forskjellen mellom vetevarsling, og det som senere blir kalt vardebrenning, er det en betydelig tidsforskjell som skiller disse to. Vetevarsling er ordet som er brukt fra systemets opprinnelse i Norge i middelalderen, mens ordet vardebrenning er noe vi ser i hovedsak fra systemets gjenoppliving på 1600-tallet. Om systemet var i bruk på 1500-

¹ Færøvik 2002: 63

² Christiansen 2001: 5

tallet er vanskelig å vite, men det finnes sikrere kilder på at det var i bruk på 1600-tallet, blant annet fra Christian V's lov fra 1687.³

Ettersom jeg i denne oppgaven skal ha hovedfokus på varslingssystemets bruk og tilstedeværelse i middelalderen, og da i tidsrommet fra 945 til 1066, vil jeg heretter bruke vetevarsling som det beskrivende ordet. Selv om det er viktig å nevne at en del litteratur henviser til vetevarslingen som vardebrenning i middelalderen. Grunnen til denne periodiske avgrensningen, er todelt. For det første omhandler begynnelsen av perioden innføringen av systemet, men hvor jeg likevel vil problematisere nettopp denne perioden. Den andre grunnen til avgrensningen, er basert på bruken av systemet. Den mest utbredte bruken ser ut til å ha vært i den første tiden etter opprettelsen av systemet, og er derav mest hensiktsmessig å avgrense perioden til. Det er perioden frem til rundt 1066 som vil benyttes mest, da det markerer Harald Hardrådes død. Jeg vil ved et eksempel trekke inn en hendelse som foregår omtrent hundre år senere, for å forklare bruk av veter for innenlandske trusler, men dette påvirker ikke den hovedsakelige tidsavgrensningen. Bruken av vetesystemet i denne perioden vil omhandle maktinnehavere som Håkon den gode, Olav den hellige, Harald Hardråde, Olav Tryggvason. Rent geografisk vil oppgaven i hovedsak omhandle Norge, med en viss trøndersk forankring. Likevel vil bruken av veter i Europa og Asia bli delvis berørt, for å kunne vise til at dette ikke var et norsk fenomen, men noe som i større grad var utbredt både geografisk og i tidsrom. Det vil også være relevant å se bruken av vetesystemet i sammenheng med de skandinaviske maktforholdene på denne tiden. Problemstillingen i denne oppgaven må kunne sees som sammensatt av delforklarende problemstillinger. Dermed vil problemstillingen være:

Var vetesystemet Norges viktigste varslingsmetode i middelalderen?

For å kunne belyse og drøfte denne problemstillingen, er det en rekke forhold som må gjøres rede for. Blant annet dukker spørsmålet angående systemets opprinnelse opp, hvorav påvirkning fra utlandet vil være et naturlig tilleggsspørsmål. Ble det for første gang innført i Norge i år 945, eller kan det spores enda lengre tilbake i tid? Her er sagafortellinger om kong Hertjof noe som kan inneholde informasjon om dette, men det dukker samtidig opp en rekke spørsmål angående bruk av saga som historisk kilde. Det er også relevant å drøfte hvordan et system av veter kan ha blitt brukt tidligere enn det som er antatt, hvor bygdeborgene spiller en viktig rolle i et slikt argument. Hvem vetene varslet om og hvor de varslet er noe jeg vil belyse

³ Christiansen 2001: 6

for å kunne forklare systemet som forsvarsverk, og derav intensjonen bak systemet. Som jeg vil komme inn på senere i teksten, er vetesystemet sett på som en del av leidangen, datidens forsvarsverk. Dette vil utdypes videre, og settes i sammenheng med både speilsperringer og skipsreider. Når det kommer til skipsreider og spørsmålet om hvor vetene varslet, vil det være en trøndersk forankring hvor det er interessant å se på noen utvalgte veteplasser i Trøndelag. Problemstilling vil også trenge motargumenter, derfor er det relevant å se på mulige utfordringer ved vetevarslingen, da gjennom ulike faktorer som kunne påvirke systemet. I den sammenhengen vil det også være naturlig å se på om det fantes andre samtidige varslingssystemer, som kunne fungere som konkurrerende mot påstanden om at vetevarslingen var Norges viktigste varslingsmetode i middelalderen.

Tidligere forskning om vetesystemet

Av tidligere forskning er det interessant å se hvordan deler av forskningen ble publisert kort tid etter årtusenskiftet. Dette kan nok i stor grad knyttes til markeringen av det nye årtuset, hvor varder ble tent i hele Norge som en markering på en ny tid. Ved at mange av disse ble tent på gamle varde- og veteplasser, kan det argumentere for at det åpnet for en nysgjerrighet blant folk flest om temaet.⁴ Det er innforstått at den nyere forskningen i stor grad må vise til sagafortellinger for å skape et grunnlag for studien, men hvor nyere forskning også må kunne presentere nye synspunkter eller teorier. Fredrik K. Skoglund sitt bidrag i *Funn og forskning i Trøndelag: Foredrag fra to arkeologiseminar i 2003* blir benyttet for å få en oversikt over nyere forskning. I sitt bidrag knytter Skoglund vetevarslingen opp mot leidangen og speilsperringer, hvilket belyser det større systemet som vetevarslingen var en del av.⁵ Likevel blir vetevarslingen hos Skoglund bare en beskrivende del av hans hovedtema, hvilket kan sies å være leidangen og speilsperringene.

I boken *Norsk forsvarshistorie* utgitt i 2000, går historiker Geir Atle Ersland inn på bakgrunnen og oppbygningen av vetene, hvor blant annet det praktiske blir belyst. Ersland viser i til eldre kilder når det gjelder innføringen av vetesystemet, med henvisninger til blant andre Gulatingsloven og Frostatingsloven. Det som er interessant med Ersland sitt kapittel om vetevarslingen, er lokaliseringen av vetene i Norge, og hvordan han skaper et skille mellom om de ble kalt veter eller varder. På denne måten skiller Ersland også mellom vetesystemet fra middelalderen og vardesystemet fra 1600-tallet.⁶ Slik viser Ersland til ny forskning ved

⁴ Christiansen 2001: 4

⁵ Skoglund 2005: 190

⁶ Ersland & Holm 2000: 55-60

stedfesting av vetene i Norge, som på sin måte skaper et skille geografisk og i tidsperiode mellom vetesystemet og vardesystemet.

Av lokalhistoriske tekster er det benyttet lokale historielag sine tidsskrifter eller årbøker, og da trønderske sådan. Blant annet Tiller historielag sitt årsskrift fra 2001, med lokalhistoriker Per Christiansen sitt bidrag, for å få oversikt over trønderske veter og informasjon angående systemet. I likhet med Ersland bruker også Christiansen eldre kilder som forklarende del, hvor også han henviser til Frostatingsloven, men fremmer også noen lokasjoner som mulige veteplasser.⁷ Namdal historielag sin årbok fra 2005 er også benyttet, hvor de i denne sammenhengen har datert flere gamle veter.⁸ Disse dateringen er med på å stedfeste og tidfeste bruken av vetene i området, hvilket er relevant med tanke på problemstillingen.

Av utenlandsk forskning er John Baker og Stuart Brookes sitt bidrag «Signalling Intent: Beacons, Lookouts and Millitary Communications» svært relevant for å se sammenhengen mellom bruken av veter i England og bruken i Norge. Boken *The Material Culture of the Built Environment in the Anglo-saxon World*, som bidraget er en del av, ble utgitt i 2015, og er av nyere utgivelse enn mye av den norske forskningen. Spesielt interessant er tanken om at bruken ser ut til å ha oppstått i samme periode som Håkon den gode ble oppfostret i England av den engelske kongen, for så å dra til Norge og innføre systemet.⁹ De problematiserer også hvordan vikingene kan ha påvirket innføringen av vetesystemet i England, hvilket setter et nytt lys på bruken av veter som angrepstaktikk.¹⁰

Ut ifra dette kan en se at det er mangel på utfyllende forskning om veter og vetesystemet. Det er finnes en del lokale historielag som har utforsket sine respektive veter, hvor da Namdal fikk noen tidfestet. Likevel er ofte disse sett på som en kort forklaring av den aktuelle veten, for så å knytte det opp mot et kort avsnitt som forklarer hvordan systemet skal ha strekt seg fra Viken til Hålogaland. Veter i forskning er ofte brukt som delforklaring av leidangen, som blant annet Skoglund gjorde, eller som en del av gjengivelsen av spesifikke angrep. Mye kan skyldes problematikken med å tidfeste og stadfeste veter, og derav det å finne ny informasjon, da det finnes lite om temaet i primærkildene. Likevel er det mulig å trekke en del linjer, ved å undersøke kilder og litteratur, hvor det i dette bidraget skal forsøkes å utdype systemet og fremme noen nye synspunkter.

⁷ Christiansen 2001: 4-5

⁸ Vorren & Mørkved 2005: 126-127

⁹ Baker & Brookes 2015: 216

¹⁰ Baker & Brookes 2015: 218-219

Kilder og metode

Ved innsamlingen av informasjon om vetene og vetesystemet, bruker jeg ulike metoder for å finne frem til aktuell informasjon. Jeg undersøker tidligere forskning, både for å kunne se de mest oppdaterte teoriene, men også for å kartlegge hvilke primærkilder som blir brukt.

Av tidligere forskning av eldre art er Gerhard Schøning sitt verk, *Norges Riiges Historie første del* fra 1771, relevant for å undersøke Hertjof, som skal ha vært konge i Norge i omkring 650 e.kr.¹¹, og kan sees som en mulig innfører av vetesystemet.¹² Likevel er det en utfordring ved dette, hvilket er tatt til etterretning når jeg har jobbet med materialet, at kong Hertjofs eksistens ikke er befestet. Det finnes ingen sikre kilder som tyder på at kong Hertjof skal ha eksistert, annet enn sagn og litteratur som er skrevet i senere tid. Likevel kan en ikke hevde at han ikke har eksistert på dette grunnlaget, men det er rimelig å merke seg denne problematikken i det videre arbeidet.

Jeg foretar en geografisk undersøkelse, for å få oversikt over de kartlagte vetene, men også mulige veteplasser og bygdeborger for å underbygge teorier om mulige veteplasser. Peter Andreas Munch sin kartlegging av skipsreider i *Historisk-geografisk Beskrivelse over Kongeriget Norge (Norgesveldi) i Middelalderen* er noe jeg undersøker for å kunne forklare mulige veteplasser i Trøndelag. I denne boken finnes det spesifikke beskrivelser som er betydningsfulle for å kunne utforske skipsreidene og derav veteplasser, hvilket gir en god en god forklaring av hvor omfangsrikt vetesystemet var i en periode. Et annet verk jeg undersøker når det gjelder geografien, er arkeolog Kari Støren Binns sin kartlegging av bygdeborger i *Streiflys over Steinkjers fortid: nye oppdagelser og gamle fortegninger*. Dette gir et godt grunnlag for videre arbeid med hypotesen angående bruken av veter på bygdeborger, hvor plasseringen av ulike bygdeborger i et område kan sees i sammenheng.¹³

Arkeologiske funn er noe jeg undersøker for å samle inn informasjon, hvorav datering av kull er noe av det jeg tar for meg. Blant annet har Karl-Dag Vorren og Oddvar Mørkved datert kull for å tidfeste mulig bruk av veteplasser i Namdalen.¹⁴ Disse er interessante å knytte opp mot kilder som nevner veteb Bruken i både tidsperiode og område. Samtidig er det visse utfordringer med slike dateringer som en må ta hensyn til, hvor blant annet unøyaktigheten ved tidfestingen er en av dem. Disse avhenger også av hvilken type tresort som er brukt.¹⁵ En annen utfordring er at selv om det finnes kullrester på dette stedet, så er ikke det en garanti for at det

¹¹ Den norske leidangen 1985: 251

¹² Schøning 1771: 259-260

¹³ Binns 2019: 51-52

¹⁴ Vorren & Mørkved 2005: 125-128

¹⁵ Vorren & Mørkved 2005: 126

har vært en vete der. Plasseringer av bygdeboger er noe som også går under arkeologiske funn, men hvor det er plasseringen av disse som er relevante, da det ikke er gjennomført studier på vete i sammenheng med de aktuelle bygdebogene.

Av norrøn sagalitteratur så benytter jeg meg av blant annet Olav den helliges saga av Snorre Sturlason, for å gi et innblikk i andre samtidige varslingsystemer, som ved Olav den helliges kamp mot kong Knut.¹⁶ Olav den helliges saga skal ha blitt påbegynt i perioden rundt 1230¹⁷, og skal ha hatt inspirasjon fra sagaer som ble skrevet noen år tidligere,¹⁸ men er også preget av sagaer som er skrevet opp mot 160 år senere.¹⁹ Dette skaper en stor avstand i hvor lenge etter Olavs død sagaene er nedskrevet, hvilket påvirker troverdigheten til teksten. Sagaen sees på som legendelitteratur, hvor Olavs status som legende delvis går på bekostning av de historiske faktaene.²⁰ Dette gir en subjektiv vinkling i skrivingen, hvilket krever et kritisk blikk i undersøkelsen. Av annen norrøn litteratur undersøker jeg Heimskringla for å anskaffe informasjon om innføringen av vetesystemet, da ved Håkon den gode.²¹ Det har vært diskutert om Heimskringla kan være en gjengivelse av eldre sagaer, og da ikke skrevet av Snorre. I så fall kan teksten bli mer troverdig ved at den er nedskrevet i nærere tid til hendelsen. Samtidig inneholder Heimskringla mye informasjon som er utbrodert med bakgrunn i disse tekstene, hvilket gjør at teksten er mer nærliggende til legendelitteratur.²²

Oversatte primærkilder som Gulatingsloven og Frostatingsloven er blitt brukt i teksten for å kunne tidfeste innføringen av vetesystemet, selv om datering her er vanskelig. Blant annet er den første skrevne Gulatingsloven datert til år 1250, hvilket er lenge etter det som skal ha vært innføringen av systemet. Likevel poengteres det at Gulatingsloven var i bruk lenge før nedskrivelsen, men at dette er den første håndfaste dateringen.²³ En annen oversatt primærkilde som er mye brukt i denne oppgaven, er *Fagerskinna – Norges Kongers Ættetavle*. Fagerskinna omtaler Håkon den godes kamp mot Eirikssønnene, og et eget kapittel som delvis omhandler vetesystemet. Fagerskinna, skrevet omtrent rundt år 1220, er ansett som en måteholden og realistisk saga om de norske kongene, hvilket skiller seg litt fra legendelitteraturen.²⁴ Likevel

¹⁶ Sturlason 1941: 204

¹⁷ Mundal 2013: 427

¹⁸ Mundal 2013: 426

¹⁹ Mundal 2013: 428

²⁰ Mundal 2013: 429

²¹ Heimskringla 1897: 53

²² Mundal 2013: 427-428

²³ Robberstad 1952: 8-9

²⁴ Mundal 2013: 427

er også Fagerskinna delvis preget av subjektiv fremstilling, og da med en grad av legendeorientert skriving.²⁵

Vetesystemets opprinnelse i Norge

Å signalisere ved bruk av bål, som da skaper både røyk og lys, er noe en kan se for seg at har blitt brukt i lang tid, i mangel på andre måter å signalisere over lengre distanser. Blant annet uttalte L. Stackell, som var høyt ansett innen dette temaet, i 1937 at en kunne anta at slik signalisering er brukt like lenge som mennesket har hatt kontroll over ilden.²⁶ Jørg Eirik Waula beskriver også i sin artikkel om bygdeboger, hvordan varsling med veter har foregått siden jernalderen innad i bygdene, og derav kan sees som et reelt alternativ som kan ha blitt brukt ved bygdeborgene.²⁷ I Midt-Norge sees den mest aktive bruken av bygdeboger ut til å kunne tidfestes til omtrent 400-600 e.Kr.²⁸ hvilket forteller om en mulig tid hvor veter kan ha blitt brukt for å kommunisere om fare. Dette sees som varsling ved lys eller røyk ved relativt korte avstander, da i første omgang for varsling av et lokalsamfunn fra en eller to høytliggende poster i området. Likevel er det grunn til å argumentere for at det kan ha vært systematisert varsling over større områder allerede ved bygdeborgenes tid.

Plasseringene av bygdeborgene i området rundt Steinkjer tyder på at veter kan ha blitt brukt for å varsle et større område, og ikke bare det mest nærliggende lokalsamfunnet. Ut fra kartet som arkeolog Kari Støren Binns bruker i sin bok, *Streiflys over Steinkjers fortid*, kan en se hvordan bygdeborgen på Sakshaug på Inderøy kan ha varslet østover til fem andre borger som da til slutt dekker området ved Leksdalsvannet og Henning.²⁹ Samtidig kan den også ha varslet nordover til bygdeborgen i området ved Sandvollan, hvor den videre kan ha varslet Gjevranslottet som er en de to borgene som ligger nordøst for Sandvollan, på den andre siden av fjorden. Videre derfra kan det ha blitt varslet til borgene både nordover og østover. Ut fra plasseringene av disse borgene kan en altså hevde at det har vært systematisert varsling de imellom, som sammen kan ha skapt en form for mobilisering mot en innkommende trussel. For at signalene skulle være mulig å se mellom borgene, er det rimelig å anta at det ble brukt veter, på grunn av mangelen på andre signaliseringsmetoder over lengre distanser.

²⁵ Mundal 2013: 429

²⁶ Den norske leidangen 1985: 250-251

²⁷ Waula 2020: 10-11

²⁸ Binns 2019: 54

²⁹ Binns 2019: 55

Det mer detaljerte kartet over borger innad i Steinkjer kommune forteller om hvordan det er sannsynlig at det har vært et varslingsystem mellom disse. Ved å kunne plassere i alt 13 bygdeborger innad i kommunen er det rimelig å anta at det kan ha eksistert et varslingsystem, hvilket igjen forsterker argumentet om bruk av veter.³⁰ Kommune er selvfølgelig en begrensning fra senere tid, og bygdeborgene må sees uavhengig av dagens kommunegrense. Dette gjør det mulig å innlemme flere bygdeborger i dette mulige systemet, hvor en heller kan tenke seg at det kunne være et system innad i et høvdingedømme som kan ha eksistert på denne tiden. Det er sannsynlig at et slikt høvdingedømme kan ha eksistert i Steinkjersområdet på denne tiden, da området inneholder elver, fjord og store områder med mulighet for landbruk, hvilket var lukrativt for et høvdingedømme. Igjen vil dette kunne forklare hvordan en form for organisering av området ville kunne føre til et felles varslingsystem som sammen mobiliserer til forsvar. Veter ville da vært den mest sannsynlige måten å varsle over lengre distanser med. Lokalhistoriker Per Christiansen har vært innom temaet ved en litt senere periode og mer generelt plan, da han viser til at Trøndelag fra før Håkon den godes levetid var delt inn i fylker, da i ytre og indre fylker. Christiansen påpeker hvordan det er rimelig å anta at varsling fra fjelltoppene mellom fylkene allerede ble brukt fra 700-tallet av, men da som varsling om ulike henliggende, og ikke bare om fiender som det eksklusivt ble under Håkon den gode.³¹

Når det kommer til vetesystemets opprinnelse fra et høyere organisatorisk plan i Norge, er det to ulike utgangspunkt. Det første er Kong Hertjov sin innføring av bål som forsvarsverk, og det andre er Håkon Adalsteinsfostre, senere kalt den gode, sin riksinnføring av vetesystemet. Kong Hertjov var konge av Hordaland og sønn av Huntjov Hordakonge og Gunntjov.³² Kong Hertjov skal visstnok ha ført en offensiv angrepstaktikk, og ut ifra disse havnet i ulage hos mange, hvilket gjorde at han selv var utsatt for angrep. På grunn av den overhengende faren for invasjon, innførte han systemet med lyssignal fra toppene av fjellene, da i form av store bål. I forbindelse med disse ble det organisert vakter som skulle holde utkikk etter mulige tegn på angrep, for så å tenne bålet hvis det var antydninger på at slikt var tilfelle. Disse bålene skulle så mobilisere alle i området til kamp, for å beskytte kong Hertjov. Den viktigste bålposten under Kong Hertjov, var øya Fenring, hvor de først fikk øye på innkommende fare, og som da skulle varsle og videre føre til at de andre bålene ble tent.³³ Ifølge P. A. Munchs tidsberegning, skal kong Hertjov ha eksistert i nær tid etter omkring år 650.³⁴ Dette forteller om et system som ble

³⁰ Binns 2019: 52

³¹ Christiansen 2001: 5

³² Torfæus 2008: 473

³³ Torfæus 2008: 742

³⁴ Den norske leidangen 1985: 251

brukt for å varsle fiender som først og fremst var forventet å komme sjøveien, og som potensielt ble brukt i Norge allerede i det syvende århundret. Kong Hertjovs innføring av vetene er også noe Gerhard Schønning beskriver i sitt verk Riigets historie fra 1771. Schønning beskriver Kong Hertjovs evne til å skaffe seg fiender, og hvordan han ga sin mest trofaste undersått, Vikar, ansvaret for at bålet ved Fenring skulle være fungerende.³⁵

Snorre Sturlason beskriver i Heimskringla hvordan vetesystemet blir innført etter Håkon den godes kamp mot Eirikssønnene ved Avaldsnes. Det var da etter dette slaget at Håkon den gode bestemte at forsvarsverket skulle systematiseres, og deles opp i skipsreider. De som var vernepliktige tilhørte sine respektive skipsreider, som var betegnelsen på området de tilhørte. For å dele inn landet i slike, brukte Håkon den gode prinsippet om at skipsreidene skulle gå langs kysten og sjøen, og så langt opp i elvene som laksen befant seg. Samtidig så trengte kongen en måte å varsle alle skipsreidene på, samt å selv kunne bli varslet ved fare, og innførte dermed vetevarslingen som står beskrevet i Heimskringla:

«Med dette Udbud fulgte ogsaa, at det skulde gjøres veter (vedstabler) paa de høie fjeld, saa man kunde se den ene fra den anden, og man siger, at på denne maade gik hærbudet i syv Dage dra den sydligste vete til den nordligste thinglag paa Haalogaland».³⁶

Dette forteller om hvordan vetene ble mer systematisk brukt i landet fra Håkon den godes innføring, og dekte også store deler av landet. Fra Viken og opp til Hålogaland, som omfattet så nordlige deler som Lyngen nordøst for Tromsø. Samtidig er det interessant å se hvordan historiker Geir Atle Ersland setter et spørsmålstegn ved om det i det hele tatt var Håkon den gode som innførte vetesystemet. Ersland argumenterer med at Håkon den gode kanskje ikke var den overlegne kongen som han fremstilles som, og derav kanskje ikke var den som innførte vetene. Likevel trekkes det frem at vetesystemet er en viktig del av hans beskrivelse, og derav kan sees som den reelle anføreren av ordningen. Et annet viktig aspekt som Ersland nevner, er hvordan Håkon den godes rike i hovedsak var Vestlandet. Samtidig kan samarbeidet med Sigurd jarl i Trondheim ha ført til at vetesystemet gikk hele veien opp til nordligste del av Hålogaland.³⁷ Dette forholdet mellom Håkon den gode og Sigurd jarl forsterkes i verket Jernbarden, hvor Sigurd skal ha sakt til Håkon;

³⁵ Schønning 1771: 259-260

³⁶ Heimskringla 1897: 53

³⁷ Ersland & Holm 2000: 56

« I alt, som angaar Rigets Forsvar, skal du stedse finde os ligesaa trofaste og offervillige, som din Fader altid fandt os»³⁸

Ut fra dette er det grunn til å tro at både kong Hertjov og bygdeborgene kan ha brukt veter som varslingsystem. Likevel velger jeg å konkludere med at det var Håkon den gode som innførte vetesystemet i Norge. Dette begrunnes med at vetesystemet i denne sammenhengen er sett i et større perspektiv, hvor det menes som et forsvarssystem for store deler av landet. Kong Hertjov og bygdeborgene sine territorier må kunne sies å være i mindre deler av landet, hvor da Håkon den gode derimot regjerte i hele datidens Norge, fra Viken i sør til Hålogaland i nord. I tillegg til dette er kildematerialet som omtaler bruken en viktig faktor for å kunne konkludere. Kong Hertjovs bruk av veter er det lite informasjon om, hvor det bare nevnes i mindre sammenhenger. Bruken av veter på bygdeborgene er i stor grad bare en teori, som ikke kan sies å være bevist på noen håndfast måte. Derimot er det kildemateriale, blant andre Heimskringla, som omtaler hvordan Håkon den gode innførte vetesystemet i en spesifikk sammenheng, hvilket forsterker konklusjonen om hvem som innførte vetesystemet i Norge.

Vetesystemet i andre områder

For å sette vetesystemet i Norge i et større perspektiv, er det relevant å sammenligne med bruken i andre områder. I oldtidsbyen Mari i dagens Syria kan varsling ved røyksignaler spores tilbake til omkring år 1800 før Kristus, hvor varsling var brukt i militær sammenheng, altså ved en trussel om invasjon eller angrep. Røyksignaler ble også brukt ulike steder i Israel, hvilket er med på å beskrive røyksignalenes viktighet og del av forsvarsverket i Midtøsten på denne tidsperioden.³⁹ Varsling ved koordinerte bål er altså ikke noe som ble oppfunnet i Norge av Håkon den gode, hvor de i Syria hadde benyttet seg av metoden i en tid over 2500 år før Håkon den godes tid.

For å bringe varslingsmetoden nærmere Norge, er det spennende å se på bruken av beacons i England i middelalderen. Fra sent i det tiende århundret er det kjent at varsling ved bål ble brukt for å varsle over den engelske kanal, og da mellom England og Frankrike.⁴⁰ For å se videre på bruken av vetevarsling i England, knyttes gjerne disse vetene til vikingenes ferd til England. Det var her sett som et forsvarssystem først og fremst mot vikingene, da de utgjorde den største trusselen på denne tiden. Vaktmenn, menn som var plassert ved vetene på utkikk og

³⁸ Helbostad 1906: 216-217

³⁹ Sasson 1983: 92-93

⁴⁰ Baker & Brookes 2015: 217

var de som skulle tenne veten, var like aktuelt i England som i Norge, og spilte en avgjørende rolle for systemet.⁴¹ Like fullt brukte de i England en annen metode for å få vetene opp i høyden, da terrenget ikke er like alpint som i Norge. Dette var å plassere vetene oppe i kirketårn, hvor en slik bruk kan spores tilbake til Sherborne Abbey i år 998, og gjør det rimelig å anta at veterer i andre kirketårn også var i bruk på denne tiden.⁴² Samtidig er det verdt å merke seg hvordan vikingene brukte flamme som signal når de angrep i England, hvilket også er nevnt i deres angrep på Sussex. Her ble ett enkelt hus satt i brann, hvilket ble etterfulgt av et koordinert angrep fra vikingenes side.⁴³ At dette har en sammenheng er ikke eksplisitt beskrevet, men en kan se sammenhengen med hvordan vetevarslingen førte til mobilisering i hjemlandet, hvor det da er naturlig å anta at denne taktikken også kunne blitt brukt i angrep. Det er også her et spørsmål om vikingenes taktikk med å sette fyr på ett enkelt hus kunne være et forsøk på å utløse en alarm, for å selv ha styring på fiendens mobilisering. Det finnes antydninger på at en slik taktikk ble brukt i vikingenes angrep på Berkshire i 1006.⁴⁴ Det er derfor interessant å merke seg hvordan Fagerskinna beskriver hvordan Harald Hardråde brukte ild for å overvinne engelskmennene.⁴⁵

Vetenes rolle i Leidangen

Det forsvarssystemet som Håkon den gode innførte som et motsvar til Eirikssønnenes angrep, hvor han delte opp landet i skipsreider, fikk tilnavnet leidang. Leidangen omhandlet både båtene som ble brukt, og befolkningen som forpliktet seg til å kjempe, som ble kalt ulike former for lið, blant annet leidangrlið. De ulike benevnelsene på befolkningen som tok del i leidangen, var spesielt i bruk ved innenlandske kamper hvor det skulle skilles mellom de ulike sidene, men også gradene de ulike deltakerne hadde.⁴⁶ Heimskringla omtaler denne ordningen som den første loven om verneplikt for allmennheten, som var ment for krigstjeneste til sjøs. Disse skipsreidene som utgjorde leidangen omhandlet i første omgang befolkningen langs kysten eller i nærhet til kysten. Skipsreidene skulle gå like langt opp i elvene som laksen gjorde,⁴⁷ hvilket forteller hvordan denne mobiliseringen var tenkt for å forhindre og kjempe mot et mulig angrep til sjøs. Med tanke på Norges kystlinje og topografi er det forståelig hvorfor angrepene kom

⁴¹ Baker & Brookes 2015: 216

⁴² Baker & Brookes 2015: 221

⁴³ Baker & Brookes 2015: 218-219

⁴⁴ Baker & Brookes 2015: 218-219

⁴⁵ Titlestad 2007: 292

⁴⁶ Den norske leidangen 1985: 13-14

⁴⁷ Heimskringla 1897: 53

kystveien, da et angrep fra innlandet ville krevd helt andre ressurser og vært mye mer tidkrevende, i tillegg til at den eneste som delte grense med datidens Norge var Sverige. Heimskringla nevner igjen her hvordan leidangsfolket skulle mobilisere til forsvar når en utenlandsk hær var innenfor landegrensene og situasjonen innebar en trussel.⁴⁸ Dette forsterker tanken om at leidangen i første omgang var ment for trussel fra utlandet.

Vetesystemet ble altså innført som en del av leidangen som ble satt i virke av Håkon den gode, og skulle varsle hele landet i løpet av syv dager. For å kunne mobilisere alle skipsreidene som angikk befolkningen langs kysten og opp elvene, viser det til hvilken viktig rolle vetesystemet hadde for kongen. Alternativet til en slik varsling var å sende bud hele veien langs kysten opp til den nordligste delen av landet, hvilket avhengig av vær og vind kunne være en svært langsom varslingsmetode. Derav kan jeg vise til at vetesystemet må ha spilt en svært viktig rolle for selve leidangen, slik at alle de som var vernepliktige skulle kunne mobilisere raskest mulig. Det er også her relevant å se samspillet mellom leidangen, vetesystemet og seilsperringer. Seilsperringer ble brukt for å smale inn fjorder, for så å kunne kontrollere hvor fienden måtte bevege seg og tettheten blant skipene. Seilsperringene var ikke for å eksklusivt hindre fienden å seile videre, men heller å kunne kontrollere angrepet.⁴⁹ Slik taktikk ble hyppig benyttet i Danmark i det tolvte århundret.⁵⁰ Fredrik Skoglund har fremmet tanken om hvordan leidangen, vetesystemet og seilsperringen således har fungert sammen, og hvordan disse var hovedessensen i forsvaret i Norden i middelalderen.⁵¹ Det er ut fra dette interessant å se hvordan disse ha måtte utgjort en form for gjensidig avhengighet, hvor systemet hadde blitt kraftig svekket hvis den ene bestanddelen sviktet. Seilsperringen hadde ikke blitt satt i bruk uten varslingen fra vetesystemet, hvilket igjen var et resultat av leidangen. Det er dermed ikke sakt at forsvaret og vetesystemet ikke hadde fungert uten seilsperringene, men det er klart at de utgjorde en fordel for forsvaret ved å bli brukt. Samspillet mellom varsling, forsvar og forsvarsmetode viser viktigheten av vetene for at både forsvaret og forsvarsmetoden skulle kunne være forberedt. Igjen kan dette brukes for å anta at bruken av vetesystemet var relativt nødvendig i forsvaret av landet, og at det over lengre tid var et viktig og operativt system.

⁴⁸ Heimskringla 1897: 53

⁴⁹ Skoglund 2005: 193

⁵⁰ Skoglund 2005: 194

⁵¹ Skoglund 2005: 190

Plassering og organisering

Når det kommer til plasseringen av vetene, var mange av de på topper med vegetasjon rundt, altså ikke på snau fjelltopper. Dette kom rett og slett av behovet for ved, at veden skulle være lett tilgjengelig for å kunne bygge opp en vete, og eventuelt bytte ut tømmer som var blitt våt. Det var også gjerne en liten tømmerhytte ved veten, slik at de som skulle holde vakt kunne søke ly mens de var på post. Et annet punkt som spilte inn på plasseringen var nettopp vaktholdet, hvor det måtte være i nærheten av et bygdesentrum. Dette var ikke bare for varslingen sin del, men også for at bytte av vakter skulle gå greit for seg. Hvis det var en overhengende fare for at angrep kunne være nærliggende, ble det gjerne sendt hærpil, et varsel om kommende mobilisering. Det var så opp til de ledende i skipsreidene å bestemme om det skulle settes ut vakter ved vetene, hvorav to vakter skulle sitte våken i et døgn på post. Etter et døgn var det så to nye vakter som skulle overta.⁵² I Gulatingsloven er det også tydelig beskrevet hvilken straff det medførte å ikke møte til vetevakt, hvilket var tre merker. Om vekten så skulle sovne på vakt, ville det medføre en straff på tre ører. Men om vekten skulle være så uheldig å sovne på vakt, og det skulle komme fiendtlige skip, ble han da stemplet som fredløs.⁵³ Videre under straff for missholdt vaktpost står det også i Gulatingsloven:

«Han skal brenne veten for fem skip eller fleire enn fem. Men um han ikkje brenner veten og dei syner seg å vera herskip, då er han utlæg. No brenner han veten for færre skip og får herlaup i stand, då er han saka 40 merker. Vetevakti attmed den veten som er lengst aust, skal svara 40 merker, men kvar av de andre 3 merker.»⁵⁴

Dette forklarer hvor alvorlig det var å forsømme sitt veteansvar, da straffen var streng. Også det faktum at de som hadde vetevakt rundt den aktuelle veten ble straffet, gjorde at vaktene var nødt til å være fokuserte og fullstendig sikre når de antente veten. Frostatingsloven nevner også dette med straff ved mangel på antenning ved fare, da i hovedsak om vekten sovner, men her konkretisert til at vetene i hovedsak tennes sørfra. Derfor nevnes her straff på 3 merker om veten syd for den aktuelle veten brenner, men ikke den neste i nordlig retning.⁵⁵ Falsk alarm var noe Håkon den gode slo spesielt strengt ned på, da det ved enkelte tilfeller hadde kommet hærfolk fra helt nord i Hålogaland. For dette valgte Håkon den gode å innføre dødsstraff for

⁵² Christiansen 2001: 5

⁵³ Robberstad 1952: 279

⁵⁴ Robberstad 1952: 279-280

⁵⁵ Hagland & Sandnes 1994: 81

falsk varsling, hvilket påvirket grensen vetevaktene hadde for å antenne veten.⁵⁶ Dette var noe som senere skulle bli skjebnesvangert for kongen, da Eirikssønnes tilbakekomst ikke ble varslet. Dette var da sammensatt av tidlig falsk alarm, en angrepsvinkel fra vest som vanligvis var fra øst, samt en frykt for straff ved falsk alarm.⁵⁷ Det var heller ikke hvem som helst som kunne sitte vetevakt, hvorav dette var en tid med treller. Vaktene måtte aller helst være en bonde og hans sønn, og derav kunne ikke være en trell eller en mer lavtstående i samfunnet.⁵⁸ Dette var mest sannsynlig ment som en forsikring om at vaktene skulle være noen som samfunnet hadde tro på, og som virket legitim i sitt virke.

Trønderske veter

Gjennom teksten er det en viss trøndersk forankring, hvilket gjør det hensiktsmessig å forklare enkelte trønderske veter og det tilhørende systemet. Som nevnt tidligere så er det formulert i Heimskringla at systemet skulle fungere like langt inn i landet som laksen svømte.⁵⁹ Med dette som utgangspunkt er det interessant å se hvor langt inn i landet systemet faktisk fungerte, hvor avstanden kunne bli relativt stor, med tanke på at den skulle dekkes til fots. I Oppdalsboka nevnes Våttåhauan, en del av det mer kjente Allmannberget, som en kjent veteplass. I denne sammenhengen brukes navnet Oppdal Skibreide, og det sees med stor sannsynlighet på at vetevarslingen på Våttåhauan ble brukt fra midten av det tiende århundret. Dette forteller hvordan vetevarslingen fungerte hele veien opp til Oppdal, og hvordan det koblet sammen Nordmøre og varslingen fra Trondheim og Trondheimsfjorden.⁶⁰ Det er spesielt interessant å se hvordan varslingen fra Nordmøre nådde Oppdal, i tillegg til varslingen som kom nordfra. Videre skaper dette grunnlag for å argumentere for at dette kunne skape en viss sikkerhet, hvor det for eksempel kunne foregå sabotasje ute ved kysten av Trøndelag, men at Trondheim likevel ville blitt varslet ved denne omveien.

Peter Andreas Munch beskriver skipsreidene som tilhørte Gauldølafylke, hvor en kan anta at det har vært vetevarsling. Alle disse skipsreidene innehar det faktum at det renner en elv gjennom eller inneholder en elvemunning, hvor laksen går. Disse ti er Tiller, Kleppabu (hvilket er dagens Klæbu og Bratsberg), Gimse i Melhus, Leinstrand, Vigleikstaða i Melhus, Haslabrekku i Flå, Heylanda, Fors ved Støren, Efsta i Budalen og Holtålen.⁶¹ Ettersom det antas

⁵⁶ Titlestad 2007: 68

⁵⁷ Heimskringla 1897: 53

⁵⁸ Christiansen 2001: 5

⁵⁹ Heimskringla 1897: 53

⁶⁰ Rise 1951: 121

⁶¹ Munch 1849: 80

å ha vært vetevarsling på Oppdal tilbake til innføringen av systemet, er det like sannsynlig at denne listen viser hvordan vetesystemet var satt sammen fra Trondheimsfjorden og opp til Ålen. Peter Andreas Munch bekrefter også tilnavnet Oppdal skipsreide, som en av de åtte skipsreidene i Orkdølafylket.⁶² Av de mere trondheimsnære skipsreidene, er det relevant å se til Strindafylke, som da innebar området rundt Nidaros. Her viser Munch til at det var åtte skipsreider, hvor fire av de var en del av Strind, men resten er mere usikre.⁶³ I Trondheim i dag finnes det stedsnavn som vitner om vetevarsling, som kan ha vært en del av disse skipsreidene, for eksempel Våttakammen i Bymarka og Solemsvåtten i Estenstadmarka.

Som nevnt tidligere er det en rekke punkter i og rundt Steinkjer som bærer navn som tilsier at det har vært vetevarsling, hvor disse da blir det innerste punktet i Trondheimsfjorden og forlengelsen Beitstadfjorden. Hvis en ser på den ytre veien nordover fra Trondheim, er det funnet en rekke punkter i Namdalen, i den nordligste delen av dagens Trøndelag, som skal ha vært åsted for veter i den aktuelle tiden. Namdal historielag har kartlagt noen av dem, ut fra utgravninger og muntlige kilder. De har blant annet datert trekull fra en kjent veteplass i Overhalla, hvor resultatet var at forbrenningsprosessen skal ha funnet sted mellom 775 og 955 etter Kristus.⁶⁴ Det er selvfølgelig en rekke faktorer som kan påvirke dette resultatet, slik at det ikke er fullstendig nøyaktig, men det er likevel interessant å se hvordan dette sammenfaller med det vi vet om innføringen av vetesystemet. Videre kan en bruke dette resultatet som nok et argument for at vetevarsling var i bruk før Håkon den godes innføring, hvor det først skjedde i siste del av denne dateringen. På den andre siden viser Namdal historielag til at dette er den eldste veten de har funnet gjennom dateringer av trekull, hvilket på sin side lener seg mot at det var Håkon den gode som førte vetene til Namdalen.⁶⁵

Hvem varslet vetene om?

Når det kommer til hvem vetene varslet om, blir spørsmålet like gjerne; hvem var fienden? Vi har her sett hvordan Håkon den gode innførte vetene som et varslingssystem først og fremst med tanke på Eirikssønnene, som hadde tilhold i Danmark. Derav var det også mest sannsynlig at vetene først ble tent sørfra, og mobiliseringen kom nordafra for å støtte kongen i sin krig mot

⁶² Munch 1849: 81-82

⁶³ Munch 1849: 78

⁶⁴ Vorren & Mørkved 2005: 125-126

⁶⁵ Vorren & Mørkved 2005: 127

danene. Heimskringla nevner også hvordan Håkon den gode så det som mest sannsynlig at større angrep skulle komme fra utlandet;

«Der var da bestemt, hvor mange Stibe der skulde udredes af hvert Fylke, naar Almenningen (Opbud til krig) var, og man skulde være pligtig til at udrede Almenning, saasnart en udelandske hær var i Landet.»⁶⁶

Samtidig kan vi se hvordan kong Hertjov, som var konge av Hordaland, hadde skaffet seg mange fiender, som mest sannsynlig var nordmenn fra andre deler av landet. Her vil det altså være hensiktsmessig å skille ulike tidsperioder, med utgangspunkt i kongene, for å forklare hvem vetene varslet om.

Det er også interessant å se hvordan vetevarslingen ble brukt mot landets egen konge, da av de som ble sett på som hedenske. Odd Munk sin saga om Olav Tryggvason, nedskrevet sent i det tolvte århundret, forteller om nettopp dette. Dette var en del av Olav Tryggvasons kristning av landet, hvor de beskrev at de hedenske i Hålogaland drev med trollskap, og selv ikke var oppegående nok til å kunne ta vare på seg selv og sine. Odd Munk forteller om hvordan mannskapet oppdaget bål som brant på fjelltoppene, og at det var trollene som hadde tent de og befant seg ved dem. Likevel skrives det om hvordan trollene ble omvendt til kristendommen, og denne uhørte praksisen opphørte.⁶⁷ Dette forteller om en motstand mot kristendommen, og derav hva kongen sto for og hans mål, og mobiliseringen mot det. Det er rimelig å anta at disse bålene fra fjelltoppene var antente veter, som videre skulle varsle om at nettopp kongen og hans menn var kommet for å kristne folket. På så måte sier dette noe om at vetene ikke bare varslet om kongens fiender, men at de også er brukt til å varsle om selve kongens nærvær. Om det oppsto noen trefninger som resultat av varslingen sies det ikke noe om, bare det at kristningen ble fullbyrdet og trollskapen avsluttet.

En lignende varsling mot innenlandske fiender, kan en også se i kong Sverres tid. Fra Sverres saga finnes det fortellinger om hvordan vetene ble brukt både av og mot kong Sverre. I et tilfelle er det erkebiskop Øystein som har fått nyss i at kong Sverre var på vei nordfra, og hadde tenkt seg inn til Trondheim. Det ble satt ut vaktmenn ved veten på Digermulen, og satt klar til å antenne da de så skipene. Veten ble så antent, og erkebiskop Øysteins menn rodde ut for å møte kong Sverre til kamp ute på fjorden, for å unngå at trefningen skulle gå utover byens befolkning. Denne forberedelsen og tidlige varslingen fra veten var medvirkende i at erkebiskop

⁶⁶ Heimskringla 1897: 53

⁶⁷ Sandnes 1965: 222

Øystein denne gangen seiret over kong Sverre.⁶⁸ Denne fortellingen nevnes også i Norges historie bind 6, men hvor det skrives at det ble bygd opp en varde som skulle antennes.⁶⁹ Her kan det diskuteres om det kun var denne ene varden som ble bygd opp, og derav ikke var en del av et større og helhetlig system som vetevarslingen var tidligere. Samtidig kan det argumenteres for at denne varden ble bygd opp på den forberedte veteplassen, men siden trusselen først og fremst var mot Trondheim, så ble ikke de andre forberedt for antenning. Når det kommer til kong Sverres bruk av vetene, så er det ikke tenkt som bruken av hele systemet, men heller som en overmanning for å kunne manipulere fiendens forsvarsverk. I sin kamp mot heklungene hadde kong Sverre forutsett bruken av vetene, og selv om en vete ble antent da de nærmet seg, klarte de å overmanne vakten ved den andre slik at den aldri ble tent. Ved at kong Sverre tidligere også hadde overvunnet heklunger i strid, og overtatt båtene deres, klarte de å komme seg inn på heklungene uten å bli oppdaget. Slik brukte kong Sverre vetene, og da mangel på varsling, til å få overtaket i kampen mot heklungene.⁷⁰ I motsetning til kampen i Trondheimsfjorden, ser vi her bruken av veter i et system av flere veter, og ikke en enkelt vete som erkebiskop Øystein brukte. Dette forteller om spredte innbyggere og mannskap, som på grunn av terreng og overhengende fare for angrep trengte systemet av flere veter for å kunne være forberedt på kamper.

Mulige utfordringer ved vetesystemet

Gjennom litteraturen finnes det en rekke beskrivelser av hvordan vetene var bygd opp, og hvordan de var ment å varsle videre. Mulige utfordringer ved dette systemet er det heller mindre beskrivelser av, hvilket jeg videre vil å belyse. Herunder finnes faktorer som blant annet vetenes varslingsevne, frykten for straff ved falsk alarm, logistikk, mobiliseringsevne og synsevnen til vetevaktene. Ved problematikk menes det ulike faktorer som kunne utfordre både muligheten og viljen til å tenne veten, men også hvordan vetesystemet hadde sine svakheter som et sammensatt forsvarssystem. Disse argumentene kommer i tillegg til det man med et visst skråblikk kan hevde, at vetene var datidens GPS for fienden. Likevel kan en til en viss grad hevde at dette var en svakhet ved vetene, da de i stor grad lyste opp veien til tettstedene. På så måte gjaldt dette mulige fiender som ikke hadde vært i landet før, og derav fulgte kystlinjen.

⁶⁸ Hødnebo & Magerøy 1979: 57-58

⁶⁹ Torfæus 2015: 408

⁷⁰ Hødnebo & Magerøy 1979: 116

Det er én kjent hendelse hvor systemet sviktet, som jeg også har vært til dels innom, og som ofte blir tatt opp i sammenheng med beskrivelser av vetesystemet. Denne hendelsen omhandler da Eirikssønnene kom til Norge, hvor vetene ikke ble antent mest sannsynlig på grunn av vetevaktens frykt for straff ved falsk alarm. I Heimskringla forklares denne situasjonen med at det var fordi Eirikssønnene seilte rett mot Vestlandet fra Danmark, og ikke via Viken, at vetene ikke ble tent. Det var normalt på denne tiden at fiendtlige angrep gikk fra øst mot vest, så da skipene ikke kom fra øst, ble heller ikke vetene tent.⁷¹ Denne hendelsen omhandler Eirikssønnenes besøk i omkring år 955, hvor mangelen på vetenes varslende evne gjorde at de kom helt til Ulvesund i Sogn. Dette var på den tiden hvor falsk alarm hadde forekommet gjentatte ganger, hvor dette hadde skapt sinne hos flere enn bare kong Håkon. Mobiliseringen ved falsk alarm var stor, hvor en påbegynt varsling var svært vanskelig å få stoppet. Ved påbegynt varsling ble det som nevnt tidligere mobilisert fra helt sør i landet og opp til Hålogaland, hvor bønder måtte forlate sine gårder og familier for å seile mot den potensielle krigen. Slik var falsk alarm med på å skape en misnøye blant befolkningen, spesielt hos bøndene, som på mange måter var kong Håkons viktigste allierte. Her kan en argumentere for at denne misnøyen kunne skape en viss motvilje mot å mobilisere til krig etter gjentatte falske alarmer, hvilket kunne skape en usikkerhet hos kongen, og videre agitere til at han innførte strengere straffer. Samtidig var bøndene knyttet til leidangen, og visste derav hva som ventet hvis de unnlot å mobilisere til krig når vetene ble tent. Likevel er det grunn til å argumentere for at både frykten for straff for falsk alarm og merarbeidet ved å mobilisere til ingen nytte, var en grunn til at vetene ikke ble tent da Eirikssønnene kom tilbake i år 961.⁷²

Nettopp dette med falsk alarm kunne også skje ved at det var enkelte små herjinger, hvor en høvding var på tokt med sine menn, hvilket kunne være et respektabelt antall menn og skip. Slike herjinger kunne skje med jevne mellomrom, hvor det da ble vanskelig å skille for vetevaktene om det var en fiendtlig hær på vei og en trussel mot kongen, eller om det bare var en lokal høvding som plyndret og erobret små områder. Antallet båter og menn kunne tilsvare det en forventet fra utenlandske trusler, hvor også røyk fra brente hus og tydelige tegn på kamp gjorde det vanskelig for vetevaktene. Slike herjinger var ikke noen trussel mot kongen, men heller bare en konsolidering for høvdingene selv. Likevel kunne slike herjinger føre til mobilisering av leidangen, hvilket som nevnt var svært lite populært hos både konge og bønder.⁷³

⁷¹ Heimskringla 1897: 53

⁷² Den norske leidangen 1985: 266

⁷³ Titlestad 2007: 68

Det er også grunn til å se synsrekkevidden som en utfordring for vetene, både ved vær, men også hvis de fiendtlige skipene seilte så langt utenfor kysten at de ikke var mulig å se fra land. Dette ble nevnt ved Eirikssønnes ankomst til Norge, og hvor Fagerskinna beskriver det som at de tok den ytre veien.⁷⁴ Det nevnes også ved birkebeinernes angrep på Nidaros, hvor de skal ha tatt den ytre veien helt til de kom til inngangen av Trondheimsfjorden, og på denne måten var det ingen i Trondheim som visste at de kom.⁷⁵ Ved en slik taktikk kunne fiendene skape et moment av overraskelse, hvor den aktuelle plassen som ble angrepet kunne bli relativt overrumplet. Hvis en ser på den norske kystlinjen så finnes det absolutt en mulighet for at en slik taktikk kan ha funnet sted, og et relativt stort område vest for Norge til å seile langt utenfor det som kunne oppdages fra land. Likevel er målet ved angrepet en faktor som spiller inn på om en slik taktikk kunne fungere som totalt overraskende, eller at den fungerte som en metode for å minske mobiliseringen. Hvis målet lå ved kysten kunne fienden oppnå nærmest full overraskelse ved angrepet, men hvis målet derimot lå inn i en fjord ville det blitt vanskeligere. Likevel kunne det fungert i form av at mobiliseringen fra land ble i stor grad forsinket, ved at de ble oppdaget ved innseilingen i fjorden i stedet for langs kysten på vei til målet. Et annet aspekt som også kunne blitt brukt for å unngå vetene, var hvis de seilte om natten, og skipene rett og slett ikke var mulig å se. Samtidig må en anta at slike angrep foregikk i sommerhalvåret, da flere av fjordene var islagt om vinteren, hvilket bringer med seg den faktoren at det i deler av landet ikke blir totalt mørkt om natten. I slikt tilfelle ville denne taktikken bli vanskelig å få gjennomført med suksess.

Når det kommer til været, er dette en naturlig og opplagt utfordring for vetene. Både tåke og snøbyger ville kunne sette en effektiv stopper for systemet, ved å avgrense sikten til vetevaktene, både for å kunne oppdage fiendtlige skip, men også for å kunne se antente veter på andre topper.⁷⁶ Tettheten av vetene kan sees som sikkerhetsnett for å sikre mot nettopp denne svakheten, ved at tåke kunne dekke en av vetene, men at de andre hadde relativt grei sikt, og derav kunne varsle videre selv om en var satt ut av spill. I slikt tilfelle krever det naturligvis at det er flere veter i et gitt område som har synskontakt med flere enn én vete, samt at tåken må være relativt lokal for å bare dekke en av vetene og ikke de andre. Fredrik Skoglund har i sin forskning funnet frem til hvor vetene i Trondheimsfjorden kan ha vært plassert, hvor dette med tettheten og muligheten for å varsle selv om en vete er satt ut av spill, kan argumenteres for å være gjennomtenkt i opprettelsen. Spesielt i inngangen til fjorden og i området rundt Trondheim

⁷⁴ Titlestad 2007: 68

⁷⁵ Titlestad 2007: 412

⁷⁶ Den norske leidangen 1985: 263-264

og Melhus er de spesielt tette, og har fri synsvinkel mot flere veter enn bare én.⁷⁷ Dette forteller om en mulig sikkerhetsløsning som skulle kunne fungere i tilfelle sabotasje, eller at vetene ble satt ut av mangelen på sikt.

I boken *Den norske leidangen*, nevnes også problemet med været på spesielt Vestlandet som en utfordring for vetesystemet. Vind og regn er for mange et kjent problem når det kommer til å få fyr i et bål, og problemet var like stort når det skulle tennes på en vete. Våt ved og vind kunne gjøre det svært vanskelig å få fyr i bålet i bunnen av veten, hvilket i verste fall kunne sabotere hele systemet.⁷⁸ Likevel er det interessant å se hvordan det ble utviklet løsninger mot nettopp dette, hvor tømmerstokkene ble satt relativt tett, og i noen tilfeller også tettet igjen med gress eller lignende, slik at det åpne rommet i midten av veten ble holdt tørt. På denne måten kunne den indre delen av veten til enhver tid holdes tørr, og det skulle være mulig å tenne et bål uten at det var for vått eller at det blåste for mye. En annen løsning som også ble benyttet er hvor vetene ble bygd opp på fundament av stein, slik at det drenerte bort vannet. Slik unngikk de at det samlet seg opp vann i midten av vetene hvor bålet skulle antennes.⁷⁹ I *Flatøybok* bind fire fortelles det også om hvordan en av vetene på Orknøyene ble sabotert, hvor det var blitt kastet vann på veten slik at den ikke var mulig å sette fyr på. Dette sammen med at vetevakten var forsvunnet, så satte det hele vetesystemet ut av spill.⁸⁰ Ut fra dette kan en se hvordan våte veter var et vesentlig problem, hvor det ikke ble mulig å antenne de, og hvor årsaken kunne være både været og sabotasje.

En annen problematikk som oppstår, er hvordan vetevaktene skulle klare å skille mellom hvilke skip som var fiender, og hvilke som var av deres egne. I og med at vetene skulle være synlige, og var plassert på høye topper, førte dette naturligvis også med seg at sikten til skipene som kom langs kysten eller inn fjorden også ble dårligere. Da skipene på denne tiden var relativt like, spesielt med tanke på sammenligningen av norske og danske skip, hvor det var danskene vetene skulle varsle om i første omgang, kan dette sees som en ekstra utfordring. Det er da interessant å se hvordan formuleringen av denne loven i *Gulatingsloven* kan være forklarende for hvordan en skulle kunne skille mellom venn og fiende. I *Gulatingslovene* presiseres det at for at veten skulle tennes, skulle vetevaktene se fem eller flere skip.⁸¹ Ut fra dette kan en argumentere for at det var en større sannsynlighet for at det var fiende hvis det var fem eller flere skip samtidig, enn om det bare var ett eller to skip. Gjennom denne presiseringen

⁷⁷ Skoglund 2005: 192

⁷⁸ *Den norske leidangen* 1985: 263

⁷⁹ *Den norske leidangen* 1985: 264

⁸⁰ Titlestad & Rowe 2018: 111

⁸¹ Robberstad 1952: 279-280

i loven kan en vise til at det sannsynligvis ble færre falske alarmer, ved at vetevaktene ikke var pliktlige å tenne veten om det så ut som det kom to fiendtlige skip inn fjorden eller langs kysten.

En annen problematikk, som ikke direkte går på vetesystemets evne til å varsle, men heller resultatet av at de varsler, er tiden det kunne ta å mobilisere. Som nevnt skulle vetesystemet fungere som et helhetlig system fra Viken i sør, til Hålogaland i nord. Hvis angrepet så foregikk på Sørlandet, og vetene skulle bli tent, måtte det altså mobiliseres i Hålogaland, hvor varslingen i seg selv skal ha tatt omtrent syv dager å nå frem. Etter varslingen hadde nådd frem, måtte de så mobilisere til nærmeste skip som var en del av skipsreiden, for så å seile sørover. En tydelig utfordring som da dukker opp, er at slaget for lengst kunne være ferdig før mennene fra de nordligste delene dukket opp. Det kunne også være ferdig før varslingen i det hele tatt nådde frem. Dette nevnes i Fagerskinna:

«Og de mannskapene som for i leidang nordfra i landet etter vetene hadde gitt bud, dro lange leier før de fikk vite sannheten, at deres oppbud ikke trengtes, da vikingene som hadde herjet var dratt bort og fortsatte sin hærferd andre steder.»⁸²

For å se dette i et trøndersk perspektiv, er det også problematisk med den tiden det kunne ta å mobilisere fra Oppdal og Ålen, hvis slaget fant sted i Trondheim. Med tanke på datidenes infrastruktur, som var mer eller mindre ikkeeksisterende, kunne dette ta lang tid. Spesielt hvis fienden hadde seilt langt vest for landet, og ikke blitt oppdaget i sin ferd nordover, hvor da vetene først ville blitt tent i det de seilte inn Trondheimsfjorden, ville mobiliseringen etter varslingen sannsynligvis nådd frem for sent. Likevel må det påpekes at det var en rekke steder før Oppdal og Ålen som ble varslet lenge før, slik at mobiliseringen fra lengre inn i landet ikke må bli sett på som en samlet hær, men mere sannsynlig som en gruppevis mobilisering.

Fantes det noe annet samtidig varslingssystem?

Når en undersøker vetesystemet og dens viktighet i samtiden, er det også relevant å se hvilke andre mulige varslingssystemer som var i bruk på den aktuelle tiden. Som nevnt tidligere var det en utfordring å få varslet raskt over lengre distanser, da på grunn av mangel på velfungerende infrastruktur og andre raskere metoder. Likevel er det en metode, som på et vis kan tolkes til å være et system, hvilket var kongens spioner. Hva angår den aktuelle tiden som

⁸² Titlestad 2007: 68

vetesystemet i denne oppgaven er begrenset til, finnes det litteratur som forteller om blant andre Olav den helliges spioner. Et eksempel er når Einar Tambarskjelve og Svein jarl, to av Olav den helliges fiender, hadde anskaffet en slagkraftig styrke, og skulle til Nidaros for å overvinne kongen. Styrken deres ble oppdaget av Olav den helliges hestevakter, som var utplassert på det som er dagens Byåsen. De fikk raskt varslet kongen, som seilte ut fra Nidaros midt på natten.⁸³ Videre nevnes det i sagaen hvordan Olav opprettholdte sine spioner ute i felten, for å kunne ha kontroll på Svein jarl, hvilket ga han en oversikt over fiendens forflytning.⁸⁴ En annen hendelse hvor det er rimelig å anta at det var spioner i bruk, er hvor kong Olav får informasjon om hedenske ritualer, som var den strake motsetningen til hans forkynning om kristendommen. Denne informasjonen ga han igjen muligheten til å stevne de han anså som hedenske.⁸⁵ Samtidig er det her interessant å se hvordan kongene i innlandet, som Olav den hellige i denne sammenhengen hadde sine feider mot, sendte sine spioner for å holde kontroll på hvor han var og hva han gjorde.⁸⁶

Kong Anund og Olav den hellige kjempet sammen utenfor Skåne i Sveakongens område, mot danske kong Knut og hans store styrke. Olav den hellige hadde en tydelig taktikk ved å utnytte elvene, og lage ulike feller i disse ved å grave alternative ruter og demninger.⁸⁷ Mens dette pågikk så brukte kong Anund sine spioner, til å holde vakt langs kysten.⁸⁸ Dette nevnes også i Olav den helliges saga av Snorre;

«Det var en dag mot kvelden at kong Anunds speidere så kong Knut kom seilende, og da hadde han ikke langt igjen til dem. Da lot kong Anund blåse hærblåst.»⁸⁹

Etter det var varslet gjennom hærblåst, ble det også sendt noen speidere til Olav den hellige, som var i full sving med elvetaktikken. Slik kunne Olav raskt ferdigstille sin taktikk, og rekke seg tilbake til kysten slik at han var klar til kamp mot Kong Knut.⁹⁰ Denne varslingen minner om vetesystemets rolle og intensjon, men hvor det i denne sammenhengen mest sannsynlig var noen enkelte poster med spioner, som skulle varsle om et spesifikt angrep.

⁸³ Sturlason 1941: 37

⁸⁴ Sturlason 1941: 43

⁸⁵ Sturlason 1941: 122

⁸⁶ Sturlason 1941: 68

⁸⁷ Sturlason 1941: 203

⁸⁸ Sturlason 1941: 204

⁸⁹ Sturlason 1941: 204

⁹⁰ Sturlason 1941: 204

Likevel ble resultatet det samme, hvor det ble varslet om innkommende angrep, selv om varslingsystemet var i en annen skala enn vetesystemet.

Harald Hardråde var også en av de som benyttet seg av spioner i sitt forsvarsverk. Blant annet skal spionene hans ha varslet at Håkon Ivarsson var på vei og hadde mønstret en stor styrke. På grunn av varslingen Harald fikk, klarte de isteden å overraske Håkon Ivarsson og mennene hans, og derav vinne slaget.⁹¹ Harald Hardråde skal også ha sendt ut spioner til både sør i landet og til Danmark, for å kunne holde oversikt over mulige trusler.⁹² På slik måte kunne dette gi vesentlig mer informasjon enn det vetene kunne. Samtidig er sikkerheten en faktor som spiller inn, hvor spioner i større grad kan påvirkes enn veter. Spioner kan overlevere mer omfattende feilinformasjon, hvor vetene i hovedsak varslet om fiender. Det er dermed ikke sakt at veter ikke kunne starte en falsk alarm, hvilket er blitt tydeliggjort tidligere i oppgaven. Det er likevel verdt å merke seg forskjellen på feilinformasjon som spionene kunne overlevere, og vetenes. Spioner kunne omvendt og i verste fall brukes ved attentatforsøk, men hvor vetene hadde i stor grad bare en funksjon, å varsle om nærværende angrep.

Konklusjon

For å svare på problemstillingen om vetesystemet var Norges viktigste varslingsystem i middelalderen, er det blitt vist til en rekke forhold for å forklare systemet. Disse faktorene er essensielle for å kunne forklare systemet som helhet, og derav viktigheten av det. Håkon den gode er ofte sett på som den som innførte vetene som et større system i Norge, noe det ikke er funnet avgjørende bevis mot. Likevel kan kong Hertjov trekkes frem som en mulig bruker av et slikt system, men da hvor hans rike mest sannsynlig var geografisk mindre, og hvor hans eksistens kan betviles. Samtidig er det trukket frem en teori om at vetene var brukt systematisk mellom bygdeborgere på Innherred noen hundre år før Håkon den gode, men også her er omfanget av systemet en avgjørende faktor i forhold til problemstillingen. Likevel viser det til at vetesystemet mest sannsynlig ikke var noe nytt som Håkon den gode innførte, men at omfanget av det var avgjørende. Derav konkluderer jeg med at Håkon den gode sees som den som innførte vetesystemet som en del av Norges forsvarsverk, hvilket også er et argument for hvor viktig systemet var.

En annen faktor som spiller inn på viktigheten av systemet, er hvem systemet varslet om. For Håkon den gode er det mye som tyder på at det i hovedsak skulle varsle om

⁹¹ Sveen 1997: 149

⁹² Sveen 1997: 117

Eirikssønnene kom til Norge, selv om vetevaktene hadde som oppgave å varsle om fiendtlige skip. I og med at Eirikssønnene var allierte med den danske kongen, så kan en argumentere for at Håkon den godes intensjon ved varslingen, var utenlandske fiender. I senere tid er det vist til tilfeller hvor vetene har blitt tent når norske fiender har gjort sitt inntog i de ulike områdene, hvor blant annet feiden mellom erkebiskop Øystein og kong Sverre er et eksempel på dette. Det er også mye som tyder på at vetene var i bruk i Nord-Norge da Olav Tryggvason var på sin kristningsferd nordover, hvor det som nevnt ble formulert som at det var trollene på fjelltoppene som tente bål. Samtidig viser fiendskapen mellom Olav den hellige og den danske kongen Knut, at det var fiendskap mellom landene og derav muligheter for angrep. Herav viser jeg til at vetesystemet var viktig for å varsle om både innenlandske og utenlandske trusler, men at det ved innføringen systemet var først og fremst tenkt som varsling om angrep fra Danmark.

Hvor vetene varslet er en indikator på hvor mange som måtte mobilisere til angrep gjennom å være tilknyttet leidangen og skipsreidene, hvilket igjen kan forklare viktigheten av systemet for landet. Blant annet viser jeg til, med trøndersk forankring, at vetene varslet fra kysten og fjordene opp dalene til blant annet Oppdal og Ålen. Ved at disse strekningene ble benyttet, viser det også til hvor store deler av landet som måtte mobilisere ved angrep, hvilket igjen forteller noe om viktigheten av systemet i det norske forsvaret. En forsterkende faktor som jeg trekker frem er vetesystemets utstrekning i et større perspektiv, hvor det skulle varsles fra Viken til helt nord i Hålogaland. Ved at store deler av landet skulle mobilisere og reise til kamp, er det mye som tyder på at systemet hadde en stor påvirkning på det norske forsvaret, og derav resultatet på krigen.

Mulige utfordringer ved vetevarslingen er noe som kan ha påvirket viktigheten av vetesystemet. Hvis vetesystemet ved gjentatte ganger ble satt ut av spill, ville dette gitt grunn til å heller benytte seg av andre varslingssystemer. Mulige årsaker til slik svikt som er blitt trukket frem, er værforhold, falsk alarm og frykten for straff ved falsk alarm, tiden det tok å mobilisere, sabotasje og synsrekkevidden. Vetesystemet hadde altså en rekke svakheter, som kan ha vært avgjørende i enkelte situasjoner, og som kan ha ført til at bruken og viktigheten av det ble forringet. På den andre siden er det gjort rede for andre mulige varslingssystemer i denne perioden, hvor dette er blitt avgrenset til bruken av spioner. Spioner kunne som nevnt gitt en helt annen type informasjon, som blant annet hvem som angrep, hvor mange de var, og ulike forhold ved angrepet. Her fremmer jeg et motargument til vetesystemet som taler for viktigheten av spionsystemet for kongene. Samtidig er sikkerheten ved spioner noe en kan tenke seg at lettere ble påvirket, da de som enkeltpersoner hadde stor makt over informasjonen som nådde frem. Spionasje var også noe som skulle holdes hemmelig, hvilket begrenser muligheten

til å ha et utbredt system av dem, og vanskeligere å dekke hele landet. Slik fungerte vetene bedre, da de dekket store områder, og i hovedsak bare varslet om fiender var i landet. Selv om det var en rekke svakheter ved dette systemet, er det grunn til å argumentere for at det var sikrere og fungerte i større skala enn spionsystemet.

Ut ifra disse argumentene viser min undersøkelse at vetesystemet hadde en viktig rolle som en del av ledningen og det norske forsvaret, hvor det skulle sette i gang mobiliseringen av store deler av befolkningen. Det viser hvordan blant andre Håkon den gode satte sin lit til at dette systemet skulle varsle da hans største fiender kom til landet, selv om det faktisk ikke gjorde det, men det forklarer likevel viktigheten av det. Problemstillingen omhandler spørsmålet om vetesystemet var det viktigste systemet, hvor min undersøkelse har gjort rede for viktigheten av det, men også et annet mulig varslingsystem som kunne utfordre denne posisjonen. Her har jeg vist til mangelen på andre varslingsystemer, samt at jeg kommer frem til at spionsystemet ikke kan bli sett på som like betydningsfullt for datidens forsvar som vetesystemet ble. Et underbyggende argument er da at spionsystemet først og fremst ga informasjon om nærliggende angrep og situasjoner, og ikke i et større omfang. Med disse argumentene har min undersøkelse vist at vetesystemet var det viktigste varslingsystemet i Norge i middelalderen.

Litteraturliste

- Baker, J. & Brookes, S. (2015). Signalling Intent: Beacons, Lookouts and Military Communications. I M. C. Hyer & G. R. Owen-Crocker (Red.), *The Material Culture of the Built Environment in the Anglo-Saxon World*. (s. 216-234). Liverpool University Press.
- Binns, K. S. (2019). Bygdeborgene i Steinkjerdistriktet. I K. S. Binns, *Streiflys over Steinkjers fortid: nye oppdagelser og gamle opptegnelser* (s. 51-56). Foreningen Gamle Steinkjer.
- Christiansen, P. (2001). Vardebål i tusen år. *Tiller Historielag – årsskrift 2001, 2001*, 4-9.
- *Den norske leidangen*. (1985). Sjøforsvarets overkommando.
- Ersland, G. A. & Holm, T. H. (2000). *Norsk Forsvarshistorie Bind 1: Krigsmakt og kongemakt 900-1814*. Eide Forlag.
- Færøvik, T. (2002). *Marco Polo: Reisen til verdens ende*. Cappelen Forlag AS.
- Hagland, J. R. & Sandnes, J. (1994). *Frostatingslova*. Det Norske Samlaget.
- *Heimskringla*. (1897). John Anderson Publishing Co.
- Helbostad, P. Z. (1906). *Jernbarden: Sigurd Ladejarl og Kong Haakon den første*. L. E. Tvedte's Forlag.
- Hødnebø, F. & Magerøy, H. (Red.). (1979). *Norges kongesagaer 3: Sverres saga*. Gyldendal Norsk Forlag.
- Munch, P. A. (1849). *Historisk-geografisk Beskrivelse over Kongeriget Norge (Norgesveldi) i Middelalderen*. Wilhelm Grams Forlag.
- Mundal, E. (2013). Sagalitteraturen. I O. E. Haugen (Red.), *Handbok i norrøn filologi* (2. utg., s. 418-463). Fagbokforlaget.
- Rise, O. J. (1951). *Oppdalsboka: Historie og folkeminne. II*. Johan Grundt Tanum.
- Robberstad, K. (1952). *Gulatinglovi*. (2. utg.). Det Norske Samlaget.
- Sandnes, J. (1965). *Namdalens historie til år 1600*. Namdal historielag.
- Sasson, V. (1983). An Unrecognized "Smoke-Signal" in Isaiah XXX 27. *Vetus Testamentum*, 33(1), 90-95. <https://doi.org/10.2307/1517996>

- Schøning, G. (1771). *Gerhard Schønings Norges Riiges Historiel: Første Deel, indeholdende Riigets ældste Historie fra dets Begyndelse til Harald Haarfagers Tiider*. Heineck Mumme og Faver paa Børsen i Kiøbenhavn.
- Skoglund, F. K. (2005). Speilsperringer i kystforsvaret. En «ny» kulturminnekategori?. I E Følstad & O. Skevik, *Funn og forskning i Trøndelag: Foredrag fra to arkeologiseminar i 2003* (s. 189-214). Stiklestad Nasjonale Kultursenter AS.
- Sturlason, S. (1941). *Olav den helliges saga*. Gyldendal Norsk Forlag.
- Sveen, A. (1997). *Harald Hardråde: fra Stiklestad til Stamford Bridge*. J. W. Cappelens Forlag as.
- Titlestad, T. (Red.). (2007). *Fagerskinna: Norges Kongers Ættetavle*. Saga Bok.
- Titlestad, T. & Rowe, E. A. (Red.). (2018). *Flatøybok: Bind 4*. Saga Bok.
- Torfæus, T. (2008). *Norges historie: Bind 1*. Eide forlag.
- Torfæus, T. (2014). *Norges historie: Bind 6*. Eide forlag.
- Vorren, K-D. & Mørkved, O. (2005). Vetene (Vattin og Vettan) i Namdalen og Hålogaland. I B. Grong (Red.), *Årbok for Namdalen 2005* (121-133). Namdal Historielag.
- Waula, J. E. (2020). Bygdeborger i Rogaland. I A. Astad, B. H. Hansen, O. E. Skjervik & J. E. Waula, *Rogalendinger i krig: Lokalhistorisk årbok for Rogaland* (s. 7-63). Rogaland Historielag.

